

سرفصل حقوق زندانی - حق متهم برای اعاده دادرسی

یکی از اصول دادرسی عادلانه این است که رای دادگاه‌ها قابل تجدید نظرخواهی در یک دادگاه بالاتر باشد و اگر رای مورد تجدید نظرخواهی قرار گرفت و قطعی شد، اما بعد به نحوی مشخص شد این رای اشتباه است، بتوان آن را باطل کرد. از این رو دو راه برای تجدیدنظر خواهی وجود دارد: ۱- طرق عادی ۲- طرق فوق العاده. اصولاً اگر حکم دادگاه مراحل تجدید نظرخواهی را طی کرده و قطعی شود، دیگر قابل اعتراض نیست و در هر لحظه امکان اجرای آن وجود دارد، اما در برخی مواقع دلایلی به دست می‌آید که نشان می‌دهد حکم قطعی شده، درست نبوده است. در این حالت «طرق فوق العاده» تجدیدنظر خواهی مطرح می‌شود که در حقوق ایران اعاده دادرسی گفته می‌شود. اعاده دادرسی در ایران به دو روش انجام می‌گیرد:

اول- روش عادی بر اساس ماده ۴۷۴ قانون آیین دادرسی کیفری. بر اساس این ماده اگر حکمی قطعی شده باشد، اما یکی از جهات زیر وجود داشته باشد، امکان درخواست اعاده دادرسی از دیوان عالی کشور وجود دارد: «الف- کسی به اتهام قتل شخصی محکوم شود و سپس زنده بودن وی محرز گردد. ب- چند نفر به اتهام ارتکاب جرمی محکوم شوند و ارتکاب آن جرم به گونه‌ای باشد که نتوان بیش از یک مرتکب برای آن قائل شد. پ- شخصی به علت انتساب جرمی محکوم شود و فرد دیگری نیز به موجب حکمی از مرجع قضایی به علت انتساب همان جرم محکوم شده باشد، به طوری که از تعارض و تضاد مفاد دو حکم، بی‌گناهی یکی از آنان احراز گردد. ت- درباره شخصی به اتهام واحد، احکام متفاوتی صادر شود. ث- در دادگاه صالح ثابت شود که اسناد جعلی یا شهادت خلاف واقع گواهان، مبنای حکم بوده است. ج- پس از صدور حکم قطعی، واقعه جدیدی حادث و یا ظاهر یا ادله جدیدی ارائه شود که موجب اثبات بی‌گناهی محکوم‌علیه یا عدم تقصیر وی باشد. چ- عمل ارتكابی جرم نباشد و یا مجازات مورد حکم بیش از مجازات مقرر قانونی باشد.»

دوم- روش خلاف شرع بودن بر اساس ماده ۴۷۷ قانون آیین دادرسی کیفری: بر اساس این روش اگر رئیس قوه قضائیه یک حکمی را خلاف شرع بداند، می‌تواند از دیوان عالی کشور بخواهد که پرونده دوباره مورد رسیدگی قرار گیرد. موارد خلاف شرع را رئیس قوه قضائیه تشخیص می‌دهد. در مورد اول اگر دیوان عالی تحقق موارد ذکر شده در ماده ۴۷۴ را تشخیص دهد، پرونده را برای رسیدگی مجدد به دادگاه هم عرض یعنی دادگاه صادرکننده حکم قطعی می‌فرستد. اما در مورد اعاده دادرسی طبق ماده ۴۷۷، دیوان عالی، خود رسیدگی کرده و رای می‌دهد. در هر مورد دادگاهی که بعد از اعاده دادرسی وارد رسیدگی می‌شود مجبور نیست از نظر رئیس قوه قضائیه یا مرجعی که اعاده دادرسی را تجویز کرده تبعیت کند، بلکه رای را بر اساس نظرات خود صادر می‌کند. درخواست بر اساس ماده ۴۷۴ آسان‌تر است، زیرا محکوم علیه یا وکیل او حق درخواست دارند. اما استفاده از ماده ۴۷۷ نیازمند دسترسی به مقامات ارشد قضایی است. نحوه اجرای این ماده بر اساس «دستور العمل اجرایی ماده ۴۷۷ قانون آیین دادرسی کیفری»^۱ مصوب رئیس قوه قضائیه خواهد بود.